

Становище

за дисертационния труд на Стефка Илиева Попова за присъждане на образователна и научна степен „доктор” в професионално направление 1.3. Методика на обучението по изобразително изкуство към Катедра Изящни изкуства, АМТИИ Проф. Асен Диамандиев, Пловдив.

Тема на дисертацията: „Създаване на творчески модели за декориране на съвременен храм при обучението на студенти“.

I. Данни за кандидата и за конкурса

Стефка Илиева Попова е редовен докторант в Катедра Изящни изкуства към Факултет Изобразителни изкуства в АМТИИ. От 2010 г. е асистент по иконопис и иконография. Важно е да се спомене още в самото начало, че в нейната дейност са взаимно обвързани много близко преподавателската и научната работа с практическите занимания с иконопис. Затова неслучайно методологическата перспектива е ключов сегмент на нейната разработка. Наред с това тази позиция на докторантката уплътнява една класическа представа за научно развитие и изобщо за път в науката: да имаш непосредствен контакт с учителите, които те признават като свой ученик, и на свой ред да имаш собствени ученици, чиято работа да бъде интегрална част от твоето научно поле. Тази перспектива на плътна връзка между учители и ученици е от основополагащо значение тъкмо за спецификата на християнското изкуство. В тази връзка в творческата биография на Стефка Попова присъстват множество подобни проекти. Тук съвсем бегло ще изброя само работата по проекта за реставрация и консервация на Епископската базилика в Пловдив, стенописните работи в храм Св. Николай в с. Йоаким Груево, работата по иконостаса на храм Св. Илия в с. Синапово, стенописите в храма Св. Марина в с. Павелско, стенописите за храм Свети Георги Победоносец в кв. Панчарево и множество други. Наред с това Стефка Попова участва във всички съвместни изяви на колегите от Факултета – изложби, конференции. Важна връзка между биографичната активност и дисертационната разработка са участията на докторантката в Биеналето на църковното изкуство във Велико Търново.

Дисертационният труд на Стефка Попова е обсъден на заседание на Катедра Изящни изкуства от 27 февруари 2020 г. и въз основа на положителната оценка от обсъждането е насочен към защита. Дисертацията е апробирана в три самостоятелни публикации на докторантката в сборници на АМТИИ. Публикациите са представителни за характеристиките, качествата и приносите на труда.

II. Описание на дисертационния труд

Дисертацията на Стефка Попова се състои от увод, три глави, два обобщителни раздела (изводи и заключение), справки за приносите и свързаните с разработката публикации, както и библиография, която обхваща над сто заглавия – това са трудове, които са основополагащи и релевантни към контекстуалното полагане на проблема. Основните положения на разработката са онагледени с диаграми и схеми. Към основния корпус на работата е приложен и богат визуален материал, който обичайно наричаме илюстративен, но в случая този съпътстващ материал е основен, неделим от изложението на работата и нейния ход.

Първа глава е посветена на постановката на проблема в неговата комплексност. Той може да се определи най-общо така: как една образна система, която по предписание е повторителна и е обект на мултиплициране, в своите практически проявления се разгръща „безкрайно разнообразно в различните епохи и места“ (с. 20). От този проблемен възел произтича и следният практически въпрос: по какъв начин се регулира и управлява, как дидактически се насочва този баланс между норма и инвариант. За целта на тази постановка е направен исторически преглед на иконографското развитие на християнското изкуство с естествен фокус върху византийската традиция. Щрихирани са позиции към иконографската практика, като е очертан моментът на тяхното извеждане от основополагащи трудове и насочването на постановките към конкретните дадености на християнските храмови пространства. Тук са набелязани и профилите на основните творчески модели – на това място теоретическата постановка на тази водеща за дисертационния текст първа глава е вече окончателно фиксирана. Практическото изпълнение на храмова стенопис представлява не механичен сбор от условия, фактори, архитектурни дадености, материали и канонични условия, а комплексен проблем на сложен художествен синтез. Художникът стенописец днес има задачата както да бъде изпълнител на тази синтезност, така и да съчетава ролите и задълженията на пазител, тълкувател, изследовател, арбитър, да балансира и адаптира декоративната система към потенциално „нарушения пространствен синтез.“ (с. 62).

Във **втора глава** със заглавие „Организация и провеждане на изследването“ е разработена цялостна система от принципи, критерии и показатели. По такъв начин авторката създава една модулна типология на случаите в съвременната стенописна практика. Това представлява възлов методологически подход към постигането на една обзримост и систематичност на проблематиката. Докторантката Стефка Попова е положила много усилия за синхронизирането на тази систематичност с казусните постановки на академичното преподаване и конкретно със своите собствени курсове, водени в АМГИИ. Във връзка с това в естествено средоточие в тази глава се превръща съотнасянето между общи и специфични критерии, между методическата рамка, теоретичните познания в областта на иконографията и практическото приложение на наученото. Наред с това като важен ориентир тук са разработени критерии за оценка, които

същевременно са и критерии за комплексно разработване на храмовото пространство и неговото изписване.

Важен момент във втора глава е дефинирането на представата за модел – едно от основните обектни понятия на изследването (с. 131-132), и неговото напълно основателно разполагане в перспективата на вариативността, на инвариантното проявяване на системата от норми в единичния творчески акт.

Трета глава е посветена на задълбочен и комплексен анализ на резултатите. За тази цел авторката наблюдава както завършените комплексни художествени продукти на християнска стенна живопис, така и изпълнените в чисто методически план задачи и техния резонанс сред участниците в стенописните екипи. Като основен методически жанр тук дисертацията използва анкетата и интервюто с преподавателите и художниците. В този смисъл идеята за отчитане на резултатност не е единствено в художествения продукт, но наред с това и в трансформациите в мисленето на авторите за процеса и мястото на иконописта в нашето съвремие, в мисленето за безкрайната вариативност на традицията и – не на последно място – в търсенето на баланса между научните знания и пътищата за тяхната приложимост в практиката.

Ходът, който изминава разработката, е внимателно подготвен и мотивиран във всеки един момент. Дисертацията следва неотклонно своята работна хипотеза и в края на трета глава достига до нейното потвърждаване: „ако се приложи нов педагогически модел на обучение и различна форма на организация на учебната заетост в (аудиторни и извънаудиторни занимания на терен) в часовете по Иконография, то студентите ще имат възможност цялостно да овладеят сложния художествен синтез при работата на декориране на сакралното пространство, което ще повиши равнището на професионално-художествените знания и умения (с. 216).

III. Приноси на дисертационния труд

– Детайлното теоретическо обосноваване на един „теренно-ситуационен метод“ и неговото последователно описване и изпълнение в стенописната практика представлява несъмнен принос в работата на Стефка Попова. В резултат на това авторката успява да моделира една систематична инвариантна типология и да набележи основите на важен експериментален модел. По такъв начин комплексността на проучването на докторантката съчетава различни сфери – методика, изкуствознание, християнска иконография, художествена практика с дългогодишен опит.

– Една от водещите идеи на дисертационния труд – тази за синтезността на съвременната иконографска практика, е последователно защитена както теоретично, така и емпирично. Проникването на тази идея до равнището на

стенописната практика е приносно. То води до съществена корекция в представите за интердисциплинарния характер на стенописа.

– От първите два приноса произтича нещо особено важно: Разработката на Стефка Попова успява да преодолее два самоограничаващи се начина на мислене: от една страна, мисленето за стенната живопис като занаят, а, от друга, изучаването на църковния живописен канон само от историко-теоретична гледна точка. Авторката е осъзнала добре необходимостта от надмогване на тези две ограничаващи тенденции и с помощта на изградения методически модел успява да изгради поле, което да свързва активно иконографските постановки и практиката на стенната живопис.

– Представите за иновативност на съвременната иконографска практика, на които работата особено много държи, се основават в съществена степен на архитектурата като комплексно произведение на изкуството. В резултат на това докторантката извежда връзката между иконографските схеми и архитектурната среда като подчертано хипотетична и условна (пряко това е изразено на с. 147). Акцентното проследяване и уплътняване на тази условна връзка е също приносно за дисертационния труд.

Биха могли да се отправят някои забележки, които при всички случаи се отнасят не към приносния характер на разработката, а по-скоро към необходимостта от редактиране, насочване и диалогизиране на всяко научно търсене. Би било добре един труд, който се занимава с иконография, по някакъв начин да интегрира делото на Ервин Панофски, още повече че във връзка с неговия принос се говори за иконографията като научна школа. Редица основните термини – в това число понятието за канон – са само бегло и нефункционално щрихирани, например на неподходящото място в средата на работата (с. 128). Би могло например да се включат и да се направят продуктивни за работата наблюденията на Юрий Лотман за парадокса на каноничната естетика. Малко повече внимание може да се обърне на понятието за историчност – собствено историчността е инстанцията, която променя иконографския тип (!). Срещат се неточности като името на Ернст Гомбрих, изписвано като Громбрих, изрази като „първична“ символична система» (21) вместо вероятно „първична знакова система“, „митарствата на думата“, вместо на „митарства на душата“ (67) и т.н. – Но тези дребни бележки по никакъв начин не могат да помрачат отличните впечатления от труда и да оспорят неговата най-висока оценка.

В заключение – въз основа на безспорния приносен характер на работата на Стефка Попова предлагам на уважаемото научно жури да ѝ присъди научната и образователната степен доктор и убедено гласувам „за“.

проф. д-р Галина Лардева

Пловдив, 01 юли 2020 г.